

ZABORAVLJENE I ZABORAVLJENI...

Romkinje i Romi žrtve
Drugog svetskog rata svedoče

Novi Bečej, 2018. godine

Naziv publikacije:
*„Zaboravljene i zaboravljeni...
Romkinje i Romi žrtve Drugog svetskog rata svedoče“*

Autorska prava:
*Udruženje Roma Novi Bečej
Đure Jakšća 29,
23272 Novi Bečej, Srbija*

Autorke:
Danica Jovanović, Vesna Čerimović

Redakcija teksta:
Jasna Pantić

Naslovna strana:
Tamara Dimić „Žrtva“

Prelom i štampa:
*SWA TIM
Dobanovacki put 66a, 11080 Zemun, Altina
[+381.11.21.92.179](tel:+381112192179); [+381.11.41.28.130](tel:+381114128130)
www.reklamnimaterijal.com*

Tiraž:
50

Prvo izdanje

ZABORAVLJENE I ZABORAVLJENI...

**Romkinje i Romi žrtve
Drugog svetskog rata svedoče**

Novi Bečej, 2018. Godine

SADRŽAJ

UVOD	7
PREPORUKE ZA POBOLJŠANJE POLOŽAJA STARIH ROMKINJA I ROMA U SRBIJI	9
SVEDOČANSTVA PREŽIVELIH - DRUGI SVETSKI RAT (rođeni od 1939. do 1945. godine)	11
1. Ž. Š., rođena 1939. godine	11
2. M.Z., rođena 1927. godine	14
3. H.M., rođen 1945. godine	17
4. J.P., rođena 1937. godine	19
5. A.B., rođena 1930. godine	21
6. S. D., rođena 1937. godine	24
7. J.B., rođen 1939. godine	26
8. D.R., rođen 1936. godine	29
9. M.D., rođen 1945. godine	31

UVOD

Priče koje ćete čitati u ovoj publikaciji prikupljene su u okviru sprovođenja projekta „Pomoć, povezivanje i kreiranje bolje budućnosti za stare Roma“, koje je Udruženje Roma Novi Bečej sproveo tokom 2018. godine na delu teritorije Vojvodine uz podršku EVZ Fondacije (Sećanje, odgovornost i budućnost) iz Nemačke.

Imajući u vidu da je Udruženje Roma Novi Bečej feministička organizacija koja kroz aktivizam, stečeno znanje i specijalizovane usluge osnažuje Romkinje i druge manjinske žene za život bez nasilja u Vojvodini, zahvaljujemo se na razumevanju zauzimanja rodnog pristupa u procesu podrške starim Romkinjama i Romima rođenim pre 9.maja 1945. godine u cilju da se možda po poslednji put prikupe svedočenja i delovi sećanja na zločine počinjene nad Romima i Romkinjama toko Drugog svetskog rata u Vojvodini.

Obzirom da su svedočenja prikupljana od starijih članica i članova ciljne grupe, u okviru koje su samo stariji od 73 godine, ovaj proces nije bio nimalo lak imajući u vidu zatečene uslove života starih Romkinja i Roma u Vojvodini. Inicijalno prilikom izrade projekta pošle smo od tačke da će projekat uspeti da okupi 30 korisnica-ka, što se pokazalo mogućim kada je projekat postavljen, ali tokom njegovog sprovođenja izgubili smo nekoliko članica ciljne grupe. Od većeg broja starijih članica i članova ciljne grupe nije bilo moguće prikupiti svedočenja, jer su godine, bolesti i napuštenost i izolovanost uzeli danak i uticali na njihovo mentalno stanje. U nekim slučajevima smo prikupili svedočenja i sećanja od njihove dece koja su se za nas sećala nekih priča ili su nam prepričali iskustva svojih roditelja. Te priče nisu deo ove publikacije, ali ostaće zabeležene kao veoma vredan segment prenešenih svedočenja.

Za aktivistkinje Udruženja Roma Novi Bečej ovo je bilo jedinstveno iskustvo i neka vrsta izazova obzirom da je prosečan životni vek Romkinja prema zvaničnim statistikama u okviru nacionalne Strategije za inkluziju Roma 48. godina života. U radu sa Romkinjama u Vojvodini, sama organizacija je imala manje od 10 Romkinja u Novom Bečeju i okolini koje su bile starije od 60 godina.

Zahvaljujemo se EVZ Fondaciji koja je uložila poverenje u naše znanje, veštine i kapacitete i omogućila nam da lično upoznamo stare Romkinje i Rome koji nisu pokriveni strategijama, akcionim planovima i koji su zaboravljeni od strane sistema podrške, izolovani u veoma udaljenim selima po Vojvodini, ostavljeni u napuštenim i urušenim kućama jer su članovi porodica odavno otišli u neke druge zemlje u potrazi za boljim životom. Nekima smo olakšale poslednje dane života u dozvale makar mali osmeh na lice u toj izolovanosti. To je bio poklon koji nije mogao da se odbije, ali koji će nam zauvek ostati u sećanju. U nadi da se neće zaboraviti dela genocida tokom Drugog svetskog rata i da će nam to sećanje otvoriti put ka pomirenju, razumevanju i udruživanju u borbi za mir, poštovanje i toleranciju Udruženje Roma Novi Bečej sa ponosom objavljuje ovu knjigu.

PREPORUKE ZA POBOLJŠANJE POLOŽAJA STARIH ROMKINJA I ROMA U SRBIJI

Romi i Romkinje koje smo obuhvatili projektom zatečeni su u lošem i veoma lošem zdravstvenom stanju, lošim uslovima života i stanovanja. Velika većina njih živela je sama, a oni koji su bili u okviru porodičnog imanja živeli su u izdvojenim prostorijama ili pomoćnim zgradama koje nisu uslovne za život. Osim bolesti, skoro svi su pominjali da im je veoma teško što su i društveno i porodično izolovani.

Petoro korisnica-ka projekta su preminuli u toku njegovog sprovođenja. Jedna od korisnica starosti 88 godina, zatečena je bez ličnih dokumenata. Prema njenoj izjavi nikada ih nije ni imala. To znači da je ona bila nevidljiva u šest država koje su istorijski za vreme njenog života konstituisane na ovoj teritoriji. Osim toga kod velike većine zatečene su i stare lične karte koje nisu imali snage ni sredstava da zamene kada je bio obavezni rok prelaska na digitalne.

Većina naših korisnica i korisnika projekta imaju živu decu, ali nekolicina njih ne zna gde se nalaze jer su već više od 10 godina na radu u inostranstvu. Nekoliko korisnica brinulo je i o unucima sa smetnjama u razvoju (mentalne i-ili fizičke prirode), a ne znajući da imaju određena socijalna prava prilikom te brige.

Sobzirom da nacionalna Strategija za inkluziju Roma navodi da prosečan životni vek Roma i Romkinja je daleko ispod starosne granice ciljne grupe ovog projekta, te samim tim Akcioni plan ne uključuje mere za brigu o starima, a sa druge strane zakoni Republike Srbije licima starijim od 65 godina daju serije prava, besplatno lečenje i bez zdravstvene knjižice, umanjenja cene koštanja uz penzioni ček, besplatan prevoz i ostalo ovim putem bismo pozvale:

1. Romski nacionalni savet da obrati pažnu na egzistenciju i isključenost Romkinja i Roma starijih od 60 godina, posebno onih koji imaju doživeljenje preko 70 godina. U skladu sa tim da se sprovedu programi identifikovanja starih u što je većem broju opština na teritoriji Republike Srbije da se u skladu sa zatečenim stanjem što pre uradi nešto na poboljšanju njihovog društvenog položaja

2. Jedinice lokalne samouprave da obavezno uključuju stare Romkinje i Rome u programe podrške geranto domaćica i podrške nabavke hrane i lekova, uključivanje u razne vidove promoci (dugoročne ili jednokratne), da im omoguće pristup adekvatnoj zdravstvenoj nezi i obavezno da unaprede njihovu socijalnu uključenost u aktivnosti koje uključuju stare osobe i penzionere.

3. Lokalne nevladine organizacije da identifikuju potrebe starih Romkinja i Roma u sredinama i da se angažuju lokalno na akcijama zastupanja za poboljšanje njihovog položaja. Takođe, da ženske nevladine organizacije obrate posebnu pažnju na specifičan položaj starih Romkinja koje su značajno više izložene izolaciji, socijalnoj isključenosti, neposedovanju ličnih dokumenata, izvorima prihoda i pomoći, nasilju i veoma često su one koje i pored svog lošeg zdravstvenog stanja brinu o drugim nemoćnim članovima porodice.

**SVEDOČANSTVA PREŽIVELIH - DRUGI SVETSKI RAT
(rođeni od 1939. do 1945. godine)**

1. Ž. Š., rođena 1939. godine

Moje ime je Živka Šajin, rođena sam 12.01.1939. godine.

Moje detinjstvo je bilo teško.

Imala sam 1 brata i 1 sestru, troje nas je bilo. Išla sam u školu, završila sam 4 razreda Osnovne škole.

Mnogo teško je bilo, živela sam sa majkom, ocem i babom. Nismo imali dovoljno hrane, proju smo jeli, ni to nismo imali dovoljno. Moji su kopali kod srpskih porodica, žnjali su žito, kopali kukuruz, brali smo pečurke i jeli. Veću školu nisam mogla da završim, jer je bilo veliko siromaštvo, bili smo goli i bos. Nosili smo opanke od svinjske kože.

Udala sam se sa 13 godina i 7 meseci. On je bio mnogo stariji od mene, bio je kolonista u Vojvodini, dobili su kuću i zemlju, imao je braću i sestre i majku. Bio je stariji od mene 8 godina. Odvojili smo se posle 13 godina od njegovih.

A to se desilo ovako, ja sam prodavala robu po kućama, a njegovi su me zatvorili kod njih i tamo smo prespavali, kuma i ja. Ujutru ja sam

htela da izadjem, nisu mi dali. Ja sam plakala ali nije vredelo. Otac nije znao gde sam 10 dana, kasnije je čuo otac gde sam i došao po mene sa Policijom, ali on me je već iskoristio. Ja sam ostala trudna i rodila mu dvoje dece. On je pio, tukao me, maltretirao, bio sa drugim ženama. To sam sve trpela 13 godina. Ostavila sam ga i otišla za Austriju i radila, kada sam skupila novac vratila sam se nazad i došla po svog sina, ukrala sam ga i počela da bežim alo on me je stigao i isekao mi nožem dugu kosu. Pošto je on bio ponovo oženjen, ja sam se vratila kod mog oca. Živela sam tako, radili smo sa korpma kako bi se prehranili. Kasnije su deca porastila oženila se i udala. Više puta sam krala decu ali on me je tukao i otimao ih. Mučila sam se od kuće do kuće, jer mi majka više nije bila živa, radila sam po njivama, brala po šumama pečurke pa prodavala.

Jedino što ne mogu da zaboravim je ta sirotinja. Kada smo bili mali, kako nismo imali šta da jedemo, kako smo jeli tvrdu proju. A secam se i priča iz Drugog Svetskog rata što mi je otac pričao. Sećam se priča gde su skupili celo selo i vadili iz redova i streljali. Neki su uspeli da pobjegnu. Moja majka je bila trudna i nju su pustili, a jedna žena se porodila u tom redu i rodila je sina. I nju su ostavili živu kao i moju majku. Otac je bio komunista, njega nisu uspeli da streljaju, on se izvukao. Žene i deca su u ratu najviše stradali.

Sećam se kad smo ustali jedno jutro išli smo na brdo, prek` sela ima još jedno brdo, bili smo opkoljeni od Nemaca. Oni su već postavljeni bili na kamenjare sa puškama i streljali ljude. A jednom su moju mamu četnici uhvatili, oni su radili za Nemce, to mi je ona pričala. Išla je da skuplja suva drva, trudna sa sestrom i na nju je naišao jedan četnik sa konjem. Išli su peške do četničkog logora i iskopali su rupu da je ubiju i bace u nju. Ona je to sve gledala, naišao je glavni komandant sa belim konje, video kako nju guraju u tu rupu, rasterao ih je i nju pustio kući jer je bila trudna. Tako se ona vratila kući i ispričala nam sve.

Pričala mi je priče da je gledala kako siluju njene drugarice, a njihove muževe ubijaju, decu su im uzimali i ubijali kako je ko stigao, da li noževima ili puškama, nabijali su ih i na kolac, izživljavali se kako su stigli.

Moj muž isto nije voleo Nemce, mnogi si i njegovi nastradali u ratu. On mi je pričao da su njegovog oca u logor zatvorili i tamo ga mučili tako sto su mu iskeli jednu ruku i terali ga da radi, pred kraj rata su mu odsekli i nogu i pustili ga kući, ali on nikada nije stigao kući. Ne zna se gde je završio.

Ja sam sada sama, nemam nikog, stara sam i bolesna. Teško živim, sve što sam imala sam prodala da preživim, imam tu malu penziju od muža to sam nasledila, nemam dovoljno ni račune da platim. Razbolela sam se, imam problem sa srcem, astmu imam, krvni pritisak mi je visok...

Nikad nisam bila srećna, taj rastanak, to detinjstvo...crno, bedno...I bosa i gola. Svinjske opanke sma nosila, posle bez dece ostala, strašno je to sve bilo.

Ono što bih poručila mladima, je da veruju u Boga, da se školuju, da budu obrazovani i da znaju šta rade, da se ne bi mučili kroz život ko mi. Da ne bude rata, da bude mir u svetu.

2. **M.Z., rođena 1927. godine**

Rođena sam 12.09.1927. godine.

Moja mama je rodila dvanaestoro dece, petoro je umrlo, a nas šest je odhranila. Razišli smo se kad je imala 54 godine i kada je umrla. Moje detinjstvo je bilo teško. Niti smo imali hrane kako treba, niti odela. Otac kao svi muškarci nije ga puno interesovalo. Sestra je bila 1920. godište ona nas je odhranila dok se nismo pudavale i braća oženila. Išla sam samo 4 razreda Osnovne škole, nismo mogli više, trebalo je para i odela a mi nismo imali. Kupovali smo u starež odeću i obuću. Kako smo mogli tako smo živeli.

Udala sam se sa 19 godina, moj otac je imao 9 jutara zemlje, imali smo kravu i koze pa smo malo radili po njivama, u kukuruz u nadnice. Bilo je teško baš. Jedva smo čekali da nam neko donese nešto.

Udala sam se za muža sa 19 godina, nasledili smo kuću od dvorenja jednog dede. Dobili smo 3 dece. Muž mi je radio u mlinu 47 godina, dočekaio je penziju ali je umro posle 2 godine. Ja nisam radila, čuvala sma decu, sve jedno za drugim su bili rodjeni. Posle drugog deteta bila sam jako bolesna, doktori su mi preporučili da rodim još jedno dete kako bih ozdravila, tako je i bilo. Sad bolujem od šećera. Nasledila sam muževljevu penziju, sreća da to imam. Sve moram da platim te teže radove, jer ja ne mogu, stara sam.

Srećna sam bila kada su mi deca bila na okupu, pa kad su se zaposlili u razne firme, kupili svoje kuće i sredili se. Mi smo sve gledali njima da pomognemo, ja u ovoj kući nemam ni kupatilo ni veš mašinu, sad sam je kupila celog života sam na ruke prala.

Ono za čim žalim je za mužem što je umro, nije dočekaao da uživa malo u penziji, da sad malo živimo.

Što se tiče rata ja sam tada imala 13,14 godina. dlazila sam i gledala kako su streljali ljude u parku kod spomenika. Mađari ih okupe i streljaju. Sećam se da su perine sekli i decu od materinih grudi odvajali i stavljali u te perine i bacali u reku Tisu. Bila je Tisa puna dece. Plivali su kao šarani. Mađari su haos pravili ovde, otimali su decu i bacali u reke, strašno je bilo. Gde god smo išli nismo smeli srpski da pričamo, samo mađarski. Nije bilo bezbedno, bilo je Švaba i Mađara. Kako na nas naidju, oteraju nas kući, a neke i prebiju. Nismo ni izlazili napolje. Ko god da je bio u sumnji da je u komunističkoj organizaciji nije preživio. Na koga su stavili prst - tog više nije bilo. Na koga su imali nameru, ta je žena njihova bila. Silovali su žene, opasni su bili. Nekako smo progurali sve to, pola sam već zaboravila, stara sam. Našu kuću nisu napadali jer mi je otac pekao rakiju pa su dolazili i raspitivali se za nas devojke, ali nas otac nije pušao napolje. I kad su Rusi dolazili tražili su nas, ali otac nije dao.

Jedan dan su bili po njega i odveli ga negde 7 meseci ga nismo videli. Kada je stigao bio je sav prljav, zarastao, pun vaši, buba. Vodili su ga na rad gde su nosili cigle i blokove, jedva se živ izvukao. Strašno je to bilo.

Sećam se događaja gde su jedno veče susreli nas na ulici, uhvatili su jednu devojku iz naše grupe i vukli je po celoj ulici za kosu. To je bilo strašno gledati, pokušali smo da joj pomognemo nismo mogli, odveli su je u jednu kuću i silovali više njih odjednom, sutradan smo čuli da se ta devojka ubila, da nije mogla da podnese da sa tim živi.

Takodje su jednog našeg poznanika susreli jednu noć i mučili ga dok nije izdahnuo, šibali su ga sa onim starim opasačem i vrelu žeravicu

mu stavljali na ruke. Dok je on vrištao, oni su pili i smejali se. Sve su to radili. Bilo je to strašno mučenje, jako veliki strah je vladao.

Nismo smeli ni na igranku da idemo, nismo imali slobodu. Ko je išao u školu brzo se vraćao kući. Radili smo samo. Stari Bečej je najviše stradao. Klali su ih, ubijali, upadali u kuće.

Moj muž je imao oca i šestoro braće, jedan je otišao i nikad se nije vratio. Moj dever je nestao, nikad se nije saznalo za njega. A otac mu je odnešen u Mathausen i čuli smo priče da je tamo bila velika peć kao lokomotiva i velika vrata. I svakom našem Jugoslovenskom vojniku su davali sapun u ruke kao da ide da se kupa a onda ga je dočekao nemački vojnik koji bi ga gurnuo kroz ta vrata u žeravicu gde je ovaj izgoreo. Mnogo hiljada je izgorelo tako. Tako je njegov otac prošao. Ko je preživeo, došao je i pričao.

Moja poruka za mlađe je da slušaju i poštuju svoje muževe i da radjaju decu i da nadoknade tu pobijenu decu. Bila su i njih dvojica koji su bacali malu bebu u vi, a treći ga dočeka na bajonet. To su oni radili. Uzimali su svu našu decu...

3. H.M. rođen 1945. godine.

Rođen sam 1945. godine.

Moje detinjstvo nije bilo sjajno, bilo nas je četvoro. Jeli smo krompira, kulje i mleka. Bili smo siromašni, nije strašno bilo. Mlad sam počeo da radim, išao sam vršio na mašine, onda sam radio u zadrugu pa u transport, vukao sam malter. Oženio sam se sa 18 godina. Četiri razreda sam završio, tu je bila škola. Imao sam odeću, obuću. Kupovali smo materijal pa su nam šili. Voleo sam seljačko odelo da nosim. Kad sam se oženio kupili smo kuću malu i mučili smo se. Sam radio po terenu sam išao, žena nije radila, samo ja. Bilo mi je teško kada sam ostavljao decu, a ja išao na teren bez para, mučio sam se na terene bez para baš dosta dok nisam postao gazda, baš dosta.. Sad sam 7 godina u penziji. Šest puta sam bio na operacijama. Lekove ne plaćam, sva sreća. Samo jedan kupujem za hrskavicu. Išao sam privatno na preglede, plaćao svašta. Operisao sam i prostatu i svašta. Imam metalni kuk sad.

A što se tiče rata...pričala mi je baba kako je deda išao na prugu da radi, jednom su išli kući i neko je išao i vikao da će sad biti srpskog paprikaša. Onda su te ljude pokupili i odneli u Aušvic u prostoriju ih stavili i zapalili. Dedu su nam poslali u kutiji šibice. To je bio logor, rekli su ima da uzmu peškiri i sapun i da idu kao da se kupaju, a oni su ih ustvari palili u peći. A moj otac se mučio mnogo. Oca su odneli negde i nije ga dugo bilo, on se svega tamo nagledao. Mnogo od toga nam sigurno nije ispričao.

Sećam se da su pričali da je gledao kako pale mnogo ljudi u vatri. Obično su harali ulicama i ko se u tom trenutku zadesio odvodili bi ga i terali na sve i svašta, kada ga iskoriste onda ga pošalju u tu peć gde izgori. Upadali su u kuće, silovali zene, decu ubijali. Nisu svi to radili, ali je bilo dosta njih koji su to sve organizovano radili.

Ja sam se od sveg tog stresa i priča jako razboleo. Sećam se i majkinih priča kako je bežala i kako se bojala za svoju decu, kako uopšte nije bilo bezbedno za žene. Nismo imali slobodu kretanja, nismo imali nista. Bilo i neponovilo se. Šta smo mi svi prezivali tih godina, to je bilo teško zarobljeništvo, a mnogo gore su prošli ljudi koji su baš bili u zarobljeništvu. Šta su sve oni propatili i preživeli, ali je malo njih koji su preživeli te logore i koji su izvukli živu glavu.

Ja sam se eto razboleo, dajem sam sebi insulin, bilo je strašno, ne ponovilo se.

Ono što poručujem mladima da što više rade i da imaju dece što više, jer ovde u Srbiji moraju da krađu da bi preživeli. Ja bi najviše voleo da ozdravim i da radim, da budem zdrav i da mogu sam sebi nešto da stvorim.

4. J.P., rođena 1937. godine.

Rođena sam 15. maja 1937. godine. Moje detinjstvo je bilo siromašno, išla sam svugde u nadnicu, išla sam sa ocem. Odem u 1 sat uveče u 11 sutradan se vratim. Vršila sam na mašinu, spavala na njivi. Jako sam se mučila. Na mašini sam radila 6 nedelja, a u zadrugu sam isto radila. Dodjem kući mama nas dočeka bila je šnajderka, onda je šila po selu pa su nam donosili voća i tako. Završila sam 4 razreda Osnovne škole, ko je imao para išao je u Gimnaziju. Imala sam odeće, mama mi je šila haljine. Išla sam na igranke... Bilo je lepo. Ja kad sam se udala moj otac je to veče umro, javili su mi. Udala sam se sa 20 godina.

Kad sam se udala nikakvu mladost nisam imala. Muž mi pio, rodila sam dvoje dece nesretne (deca sa posebnim potrebama). Jedna kćerka mi je umrla u domu, a sina imam on nije sposoban ni za šta, samo može da ode da kupi novine, da prošeta do prodavnice, ali opet šta bih ja bez njega.

Ja sam tu jako loše prošla kad sam došla u novu porodicu. Zatekla sam „faličnu“ mu tetku i tetka, ujaka i još rodim decu takvu, mentalno zaostalu. Nisu im davali napolje da izadju da se igraju sa drugom decom. Zaključavali su ih unutra i onda odu u baštu, taj ujak ih okreće i uči ih psovke, a oni ponavljaju za njim. Sve loše su od njega učili. Muž mi je bio alkoholičar, radio je u vatrogasnom domu, maltretirao me i mučio. Ja sma radila u SIZ za stanove, svugde sam išla biciklom pa sam odlazila često od kuće. Kad dodjem kući odem kod dece u sobu, onda on dodje pa mi traži da jede, a ja ga pošaljem da nastavi da pije, on je na veresiju uzimao alkohol sve na popije, zaduži se.

Kada sam krenula da ga ostavim onda me molio da ga ne ostavljam da alkohol više neće uzeti. I od onda više nije pio. On je mlad

umro, udario ga šlog. Jako teško mi je bilo da odhranim decu jer nisu bili svesni, nisu išli u društvo. Evo sin mi ima 58 godina, nema ženu, nema druga.. Pije lekove za smirenje, dobija tu negu i pomoć. Ode samo po hleb kad mu napišem i vrati se nazad.

Što se rata tiče, bilo je strašno. Bili su Rusi spavali su kod nas tražili su stalno da budu kod nas. Donosili su nam svašta čak i suncokret smo naučili da jedemo od njih.

Majka je rođena 1913. godine, a otac 1902. godine, ja sam u ratu imala 6 godina. Kod nas nije bilo oružja, samo Rusi su tražili žene uvek. Mama im je kuvala, oni su jeli. A Mađari su pravili problem otimali žene i decu, uzimali su decu udare mu glavu o točak i bace pod led u Tisu.

Mnogo dece je nastradalo, al` jako mnogo. Sećam se kako su male bebe uzimali od svojih majki dok su ih još dojile, bukvalno su ih otimali dok su majke vrištale. Oni su ih ispred njih ubijali, udare ga o glavu bilo čim ili o točak neki i ubiju ga pa bace po led. A bilo je i slučajeva gde su živu decu bacali u Tisu. To je bilo strašno, bebe vrištu, plače majke isto, ne mogu da im pomognu nikako. Deca su plivala po vodi jako puno njih. Pakao su nam napravili od života.

Neke moje drugarice su i silovali, upadali u kuće i kaos pravili, pobiju celu porodicu, devojke ostave, siluju i posle i njih ubiju ili im naprave decu i ostave ih tako, a onda se one same ubiju, jer ne znaju ko je otac te dece. To je bilo za plakati, verujte mi. Onda su upali Partizani i rasterali Madjare napolje, begali su svi. Samo jedan je Madjar ostao. Nas nisu posebno dirali jer im je majka rekla da nas ne diraju.

5. A.B., rođena 1930. godine

Moje detinjstvo je bilo lepo dok nisu došle Švabe. Školu osnovnu sam završila i te godine su me odveli u Beograd. Ja sam tamo završila večernju školu i završila zanat i evo penzionerka sam 32 godine radnog staža imam. Knjige smo nekad imali, nekad ne, ja sam to sve dobijala i odeću i obuću. Snegovi su bili veliki, očevi su morali da čiste da bi deca prolazila do škole. Mi smo imali tri koze, roditelji su mi bili vredni, radili su kod gazda za dva dinara na sat od ujutru do uveče, a sestra starija je prala, kuvala, ja sam joj pomagala da čistim. Moja mama je imala pet živih kćerki, jedna je umrla. Htela je da ima i sina, nikada ga nije dobila. Bila sam kod zeta, nigde nisam išla samo škola i posao. Radila sam kod njega u radnji i onda je došao Tito bila je jedna sobica u kojoj je bilo dva, tri radnika zaposlenih. Kad sam završila zanat krenula sam da radim i dobila sam 16 dinara na dan kao platu. Udala sam se 1952. godine sa 22. godine, muž mi je bio komunist. On je završio višu školu za automehaničara bio je poslovođa. Bio je dobar dok ne dobije platu voleo me. Ali kad dobije platu nije mi davao ni dinara razveli smo se. Rodila sam sina koji je bio nedonoščić, jedva je ostao živ. Rodio se od 1.200 grama, živeo je do 60. godine i umro. Ja kod sestre i zeta ništa nisam smela, moj sin je radio sa inženjerima, imao je 15. godina staža pa se desila ona je inflacija 90ih i svi svi su se pokupili i otišli u inostranstvo. Više se nisam ni udavala ono što me je činilo srećnom je što smo išli u

pozorište i bioskop redovno, sestra zet i ja. Sve što je tužno bilo se zaboravilo. Htela sam da igram na igranci, nisu mi puštali. Ništa mi nije bilo teško, karmin sam jako volela oni mi nisu davali, čim oni odu u šetnju ja se našminkam onda vidim da dolaze i brzo stavim vima u usta pa se sva izmažem možete misliti na šta je to ličilo.

Jedino zbog čega sam plakala je kada mi je sin umro tu sam padala u nesvest i jako mi je bilo teško.

Kad je počeo Drugi svetski rat ja sam imala 14. godina. U to vreme sam išla u školu morali smo da krijemo pesme: "Ja sam Srbin, srpski sin". Nismo smeli javno da pevamo, tu je bilo Mađara i Švaba. Sa mnom u klupi je sedela jedna Švabica koja je bila Frankova kćerka, Lidija se zvala. Nije bilo po ulici rata, izlazili smo, ali da su streljali, streljali su. To su bila deca i njih 30 muškaraca su streljali, jednu devojkku. Vešali su, a nas su terali da ih gledamo. To su bili srednjoškolci, to je bilo strašno plakali smo, devojka je bila lepa kao lutka. Tu gde su ih obesili kod železničke, trava je bila zelena, a drveće se osušilo i dan danas ostala crvena trava od te krvi. Kad su Mađari došli da pretresaju a mi smo imali srebrni escajg od mamine sestre iz Amerike i oni su nas pitali odakle nam to. Moja mama je govorila tri jezika i objasnila im je da je to od sestre iz Amerike i opet su nam sve to uzeli. Upadali su po 10 vojnika i pretresali. Napadali su žene i na silu bili s njima, muškarce su nam ubijali ili odvodili u logore da rade pa ih držali mesecima tamo. Kada bi se ti muškarci vraćali kući ne bi ništa zatekli od svoje porodice. Dosta muškaraca je izvršilo samoubistvo i zbog toga - kada se vrate pa nemaju više porodicu. Najgore je bilo kad pobiju celu porodicu, a samo jednog člana ostave da se pati i muči.

Mi smo imali bostan nedaleko od kuće, moje tata je trebao da dođe, a oni su blokirali selo. Ja sam ostala u kući, trebali smo da se

nađemo na pola puta da ga ja sačekam da dođe sa bostana, ali kako su blokirali put ostali smo oboje odsečeni. Sve su zatvorili u Opštinu i tukli ih u redu, mučili su ih, ali mog tatu nisu uhvatili. Streljanja je bilo dosta. Posle sam ja otišla za Beograd i neznam ništa više znam, samo ovoga se sećam.

Eto sad sam bolesna operisana sam. Sada mi je dobro pijem lekove živim sama, živim od penzije imam dobru penziju i to je to. Mladima bih poručila da budu pametni i pošteni.

6. S. D., rođena 1937. godine.

Moje detinjstvo je bilo tako da sam bila jedinica, sama, sve su mi pružali i ispunjavali, sve sam imala. Moj ćale je bio u Nemačkoj radio zaposlio se, sve su na mene davali. Išla sam do četvrtog razreda Osnovne škole i čim sam našla momka ja sam napustila školu. Imali smo, hvala bogu za jelo. Imali smo babu i dedu koji su dobijali svašta za jelo. A svi su imali dobre plate. Ja sam se udala 1957. godine sa 19 godina, četvoro dece sam rodila. Muž je radio u komunalnom gde su dobijali platu, nije kao sad. Teško je bilo dok se nisam udala, radila sam sve sam prihvatala. Ono što me je činilo sretnom je sve što sam imala, a najtužnija sam bila kada me majka istuče. Kada nešto pogrešim, muž me je isto tukao, terao me napolje. Teško nasilje sam doživela sa njim i na sudove sam išla i prijavljivala i ostavljala ga. Ostavila sam ga 1963. godine jer sam svaki dan dobijala batine i bila modra. Otišla sam kod svojih podelili smo decu i sudski se razveli. Nikad više nisam bila sa njim, odlazila sam prala deci i kuvala, ali sa njim ništa nisam imala, on je preko mene bio sa svojom strinom varao me je. Udala sam se posle njega ali moje dete nije volelo tog čoveka i nije ga prihvatila, ja sam ga ostavila i živela sam sama u kiriji.

Što se tiče Drugog svetskog rata sećam se da su u porti u crkvi iskopali rupu i bacali su ljude pa kreč pa opet ljude pa kreč, a to sam kao mala išla da je gledam pa bi me mama posle tukla. To su radili Švabe, sve se dešavalo u Melencima, jer sam tada živela tamo. Vodili su jednog po jednog čoveka i streljali, i samo ga šutnu u rupu koja je bila iskopana na sred crkve. Moj ćale je sakrivao ljude po tavanu jer našu porodicu nisu dirali, ostale jesu. Rusi kad su došli oni su nam svašta donosili i baš su bili dobri toga se sećam. Takođe se sećam da su moga oca odveli u Nemačku. Jako mala sam bila, dugo je bio tamo koliko god je rat trajao

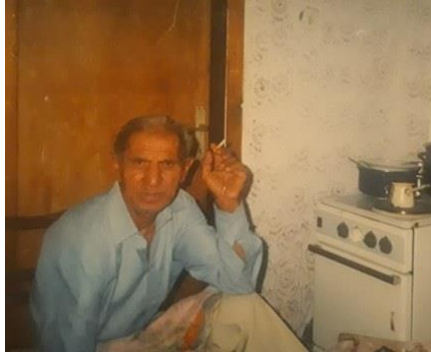
on je bio tamo, ali nikad nisam slušala šta je pričao kad se vratio. Znam da je došao normalno, ali gde su ga vodili nemam pojma. Smela sam uglavnom da izađem na ulicu u toku rata nisu pucali ali bilo je strašno znam priče o tome kako se niko nije bezbedno osećao.

Sećam se strašnih priča, najviše je Bačka strana nastradala. Tamo su deca i žene najviše stradali. Žene su silovali, a decu ubijali ispred majki. Majke bi vrištale i plakale molile da im ne oduzimaju decu i ne otimaju, ali oni nisu imali milosti, ispred njih su ih ubijali i bacali u vodu.

Mnogo muškaraca je odvedeno u logore i zarobljeno, mali broj njih se spasao tako što je lažno prešao na njihovu stranu. Sećam se i priča da su ljude palili li vraćali u kutiju sibica njihov pepeo njihovim porodicama.

Moja poruka za mlađe generacije je da se trude da žive bolje da imaju sve i da se bore za sebe. Ja nikada nisam išla kod lekara, a imam problem sa nogom. Noga mi je mnogo otečena, jako me boli ali nesmem da idem. Iseći će mi nogu, ne pijem nikakve lekove trpim tako bolove šta ću. Nemam ni knjižicu a i ne treba mi. Bože me sačuvaj da idem pa da mi seku nogu. Ništa mi ne treba kad deca neće da mi pomognu ne treba niko da mi pomogne.

7. J. B., rođen 1939. godine.

Moje detinjstvo nije bilo loše, živio sam sa roditeljima i bratom, išao sam u školu tad je već bilo osam razreda. Imali smo knjige obuču i odeću, otac je radio u školi, radila se poljoprivreda. Imali smo sve tad i sve išlo normalno oženio sam se sa 28 godina i moja mladost je bila dobra. Ja sam 1966. godine krenuo u „Polet“ da radim, išao sam na „Đerdap“, radio pošumljavanje, zaradio sam zlatnu značku za dobar rad, bile su dobre plate radio sam i privatno. Završio sam za vozača i varioca, dobio sam dve ćerke, u to vreme mi supruga radila u „Kluzu“ i dobro je bilo. Imali smo dve plate, kupili smo kuću, sve što je bilo potrebno. To je ono što me je činilo srećnim. Voleo sam posao što sam imao, decu i što mi je išlo dobro. Teško mi je bilo kad sam ostao bez posla i bez para.

Što se tiče Drugog svetskog rata sećam se mog rođaka su odneli da čisti mine i nagazili su i otišao je u vazduh, ni telo mu nisu našli, samo mu je ploča napravljena i ništa više. Postoji samo njegovo ime to jest ime svih ratnika koji su poginuli u ratu ali sve zarasilo i ništa se ne vidi. Moj otac je meni pričao kako je prolazio. On je bio 1921. godišta učesnik rata je bio 1943. godine, bio je član komunista gde su se sastajali stalno i posle nekog vremena on je otišao iz Bečeja i bio je naoružan. Jednom je primetio da ide neko i zaustavili su ga Švabe i Mađari, pitali su ga da li zna koliko je sati i da otpozdravi Hitleru. On je odbio to da uradi i dobio

je batine. Srećom sakrio je pištolj koji je imao kada ih je video, po koji se posle vratio. Oni su tako držali te sastanke i bila je jednom racija na komuniste gde su vezali njega i njegovog brata od pozadi žicom za ruke (oni nisu tada znali da su braća). Utovareni su u vagon za stoku i odnešeni za Zrenjanin u logor i tako su ostali zatvoreni u neke prostorije gde je bilo oko 50 ljudi. Ispitivali su ih, bili su celu noć tamo ubacivali se jednog po jednog i to veče su ubacili jednog od perjara unutra i taj je počeo da ispituje mog oca. Raspitivao se što je on tu, pročitao ga je da je špijun i nije hteo da priča sa njim kasnije su jednog po jednog vodili na saslušanje svaki je dobio batina. Tamo su bile dve stolice 1 u uglu i jedna na sredini sobe i postavljen je jedan sto gde je sedeo Švaba i špijunirao kao prevodilac. Kada su moga oca uveli, on je video jednog da sedi na sred sobe, a moga oca su stavili u ugao te sobe i pitali su ga da li ga poznaje. On se pravio da ne zna tu osobu, pravio se da ga je možda negde video. Posle ispitivanja su ga vratili u ćeliju i vadili ostale ljude napolje, posle nekog vremena, stigao je jedan kamion sa ciradom. Dovezli su ga zatvorenici koji su bili prinuđeni da rade, tukli su ostale zatvorenike i mučili. Bili su obeleženi trakama, doneli su sto i hoklicu i stavili pored kamiona. Postrojili su ljude u red i prozivali ih. Kako su prozivali tako su ih peli na sto, a niko nije video gde je bio postavljen mitraljez. Tako su ih streljali i oni su odmah upadali u kamion.

Znam i događaj gde mi je otac pričao da su prozivali mog oca Mirka pogrešnim prezimenom i moj otac se nije odazvao jer su pogrešili, on je bio pametan i spasio je tako sebi glavu, nije se odazvao, a ovi su mislili da on nije tu da je neka greška i nastavili dalje.

Kad su Nemci osetili da im se približava kraj oni su minirali ceo logor, ali su Rusi naišli i komandanta tog logora su partizani obesili u logoru. Moj otac je dobio zadatak da agenta švapskog sprovede u logor u Moldovin i tamo ga je vodio. Moj otac je dobio naredjenje od Partizana

da bude zamenik komandira u logoru. On je znao nemački jezik i kao špijun je poslat tamo kao zamenik partizanskog logora.

On je izbegavao da nam priča te priče, o tim lošim stvarima. Ja sam ga često pitao i nikad mi nije pričao. A ovde u Opštini kod suda ima platforma još uvek u zidu, gde stoji metak do metka gde su ih streljali.

Moja poruka za mlađe je da malo manje drže te telefone da više kontaktiraju, da više čitaju knjige da slušaju starije, da manje koriste telefone, da se vaspitavaju preko škole i da se trude, da se ne alkoholišu i ne drogiraju.

8. D. R., rođen 1936. godine.

Moje detinjstvo je bilo teško ali ponosno, lepo i nezaboravno. Nisam živeo baš u dobrim uslovima. Bilo nas je puno dece, roditelji stari i kasno su se uzeli nije bilo svaki put idealno. Što se tiče i materijalne i finansijske strane dosta smo se mučili pošto smo se bavili poljoprivredom. Bilo nas je devet u kući otac, majka i nas sedmoro dece. Išao sam u Osnovnu školu „Đura Jakšić“ i krenuo sam i dalje dva razreda srednje i posle u Novi Sad. Imao sam knjige, torbe ne baš svaki put. Čekali smo ono drugo iz škole da dođe pa da uzmemo jedno od drugog torbe, obuću, imali smo samo gumene čizme ili smo nasleđivali jedno od drugih. Tako je to bilo u naše vreme. Hranu smo imali to je obično bila seljačka vrsta jela, sa slaninom, šunke, krompira, mleka u tom smislu takva seljačka jela, nije to bilo kao sad iz prodavnice jela. Mladost mi je bila divna živeo sam sa braćom sestrama u međuvremenu sestre su se udale porodica se smanjivala i ostalo nas je malo. Onda sam se ja oženio kao najmlađi. Onda sam se preselio u manje selo sa ženom i porodicom i nastavili da živimo dobio sam ćerku koja ima 16 godina, ja sam se zaposlio ovde bilo je teško radio sam i u nadnice u šumi, svašta nešto sam radio, što god je bilo da se radi, gde god je moglo da se zaradi. Mi smo se trudili, radili da bi preživeli i preživljavali. Bilo je baš teško, ali bilo je sluge više nego danas.

Moj otac je bio 1919. godište i sećam se priča koje mi je pričao o vremenu drugog svetskog rata. Svaki rat donosi nevolje i brige. Nije bilo bezbedno. Život je svakom visio o koncu tako da mogu da ispričam neke

priče. Moja tetka je nastradala u ratu. Bila je udata za jednog čoveka i rodila je sina s njim. U to vreme medicina nije bila savremena kao danas, pa joj je muž umro sa 30 godina od turbkoloze. Ona je otišla da živi kod dede, a ona kao mlada žena udala se opet u selo i u to nevreme kad je počeo Drugi svetski rat. Od njenog muža rođeni brat, bio Partizan, sakrivao se po kućama i neko je to rekao mađarskim vojnicima, oni su došli i postrojili su sve u kući i tražili su da kažu gde je taj tetkin dever. Niko ništa nije hteo da kaže, a pošto je ona bila trudna osam meseci oni su onda uzeli nju za ruku i proboli je bajonetom, izvadili dete, lišili su i nju života i bebu u stomaku. To je bila tragična priča koju smo slušali. Strašno je bilo da se naježiš. Za badnje večer se sećam priča da su bacali pod led nevine ljude mnogo njih je stradalo. Ima nekih koji su se izvukli, a neki su nastradali. Neki koji su bili neka vlast ili nešto, oni su uspeli da se izvuku, ali mnogi nisu. Pravili su rupe i vodeni na treću rampu ubijali i bacali pod led, neke su žive bacali. U to vreme bile su jake zime 35 ispod nule tako da je moje mesto u to vreme najviše stradalo.

Sećam se takodje priče da je moja komšinica silovana više puta, da su joj dete ispred nje ubili i bacili u vodu, ona je doživela nervni slom i ubila se. Mnogo žena je tako prošlo. Muškarce su odvodili u zarobljeništva i držali ih tamo da rade. Kad su ih iskoristili palili su ih u one velike peći i žive pustili da izgore. Iživljavali su se nad ljudima jer su u to vreme imali veliku snagu. Mislim da je u našem selu oko hiljadu i po ljudi nastradalo, ne mogu svega da se setim. Rusi kad su dolazili da oslobađaju onda je tek bilo strašno. E, onda su Rusi došli i iživljavali se i silovali žene. Rusi kao sami Rusi, velike su pijance, haos su pravili sa ženama. Nije bilo sve tako idealno. I od Rusa su mnogi nastradali.

Moja poruka mlađim generacijama je da više poštuju starije da se ne sramote nijednog posla, možda da imaju i više međusobnog poštovanja. Ono što sam najviše bio tužan i što sam žalio je što se nisam ranije oženio ili što nisam dobio sina, a ono što me činilo srećnim u životu je to što sam dobio kćerku i kad sam se oženio. Tada sam bio najsrećniji.

9. M. D., rođen 1945. godine.

Moje detinjstvo je bilo super, bilo je para radilo se, imali smo sve. Završio sam srednju školu. Bilo je predavanja na srpskom i mađarskom jeziku. Imali smo hrane i zemlje. Sve. Oženio sam se sa 20 godina nisam se mučio. Bio sam svirač kontrabasa u orkestru moga oca, svakog vikenda mo putovali i svirali. Ja sam radio kao brodomonter u brodogradilištu. Dobio sam troje dece i nije mi bilo teško da odgajam decu, bile su dobre plate, kupovali smo, trošili, mladost mi je bila dobra. Ono što me čini srećnim je bio standard i sistem koji je postojao, a ono za čim žalim je što sam bio na ratištu. I što sam sve to preživeo. Bilo je strašno i ne bih o tome pričao. Moja poruka mlađim generacijama je da se poštuju, da poštuju jedno drugo i da se pomažu.

Sećam se oca šta mi je pričao u vezi Drugog svetskog rata. On je bio učesnik Drugog svetskog rata, rođen je 1924. godine. U Vojvodini je kasno počeo rat i nije bilo toliko strašno. U okolnim selima je bilo gore, na leto su odnošeni, a na zimu vraćeni ljudi. Imali smo 2 brigade jednu je vodio Miloš Popov, drugu Popov Arkadije- njegovi su bili diverzanti a ovi prvi pešadinci. Tu su imali dve, tri akcije tokom rata. Arkadija su ubili, a ovog drugog su poslali na Sremski front. Ovde u Vojvodini velikih akcija nije bilo. Bio je veliki transport i svi koji su otišli bili su upisani kao neprijatelji. Sećam se u Zrenjaninu je bio politički logor i po priči Drugi svetski rat je krenuo 1944. godine. Bila je opšta mobilizacija i osnovana je Petefi brigade, otac je u najvećoj bici učestvovao na Batini tu je i probijen Sremski front i velike borbe su se vodile. Mnogo ljudi je

poginulo. On je bio sedam, osam meseci učesnik rata, ovde su bili Nedićevci, a njihova kasarna bila je u Kikindi. Od Nemaca i moj deda bio je mobilisan u toj žandarmeriji. Oformljen je partizanski pokret i vođa tog pokreta je bio Pajić. Deda je imao zadatak da obilazi s tim što je on pomagao, nije smelo da se zakolje ni svinjče bez odobrenja Nedića, on je obaveštavao o raciji da se sklone u atar i imali su svoje bunkere. Danas postoje neke priče da je izdao ceo pokret i da je otkucavao sve kod Nedićevaca. Deda je 1944. godine uhapšen kao pomagač partizanima i poslani su na sa Banjicu oktobra, gde su prebačeni u Metro. Od svih njih, samo 13 se vratilo. Deda je tamo ostao nikad nismo čuli ništa za njega. Možda su ga ubili a možda je ostao sa nekim da živi. Nemci su vešali one koji su bili jataci, pomagači Partizana i oni su i sahranjeni na železničkoj stanici. Nisu ih ni Srbi sahranjivali, nego u Rumi u zaprežna kola su iznosili i igrom slučaja sećam se jednog slučaja gde su bili tu dok su pucali na njih i jednom Romu je u džep upao mozak od osobe koja je streljana i on je od straha umro. Bacali su ljude u bunker, likvidirali mislim njih 13 osoba u staroj Opštini kod benzinske pumpe su ih povešali. Nemci, pored srpske žandarmerije koja je bila na strani Nemaca i pored Nedićevaca, nisu imali potrebe ni da dolaze ovde. Nemci su po Banatu držali te Nedićevce i slali naše ljude iz Nemačke ovamo koji su znali jezik posebno filera da uhapsi te ljude i streljali ih.

Kažu po priči oni ljudi koji su bili jači oni su bili na nekoj funkciji, ove ostale su spaljivali u plinskoj peći, po naredbi Nemaca čekali su da umru. Oni jači su ostali živi. Uspeli su da pobegnu ali 90% se nikada nije vratilo. Otac je posle rata demobilisan, bio je u vojsci desetar prve pomoći, tri godine je služio armiju razboleo se od vode na plućima. Izlečili su ga u Zagrebu i aktiviran je kao komunista . Oženio se i dobio decu. Onda je stigla naredba da se zemlja izgradi ponovo, te je osnovao građevinsku firmu, bio je direktor i organizovao je ljude da grade selo. Mađari, to jest konvertovci, konvertova vojska iz Mađarske, su svašta

radili ovde. Bacali su ljude pod Dunav i sve su što su isterali na ovamo oni su činili zločine. Honvedova vojska je to radila, ali to nisu bili naši Mađari, nego Mađari iz Mađarske.

Priče prikupila:

Vesna Ćerimović tokom juna, 2018. godine

Priče su prikupljene na teritoriji:

Novog Bečēja, Miloševa, Taraša i Melenaca

**Zaboravljene i zaboravljeni...
Romkinje i Romi žrtve Drugog svetskog rata svedoče**

Autorska prava:
Udruženje Roma Novi Bečej
Đure Jakšća 29,
23272 Novi Bečej, Srbija

Autorke:
Danica Jovanović, Vesna Čerimović

Redakcija teksta:
Jasna Pantić

Naslovna strana:
Tamara Dimić „Žrtva“

Prelom i štampa:
SWA TIM
Dobanovacki put 66a, 11080 Zemun, Altina
[+381.11.21.92.179](tel:+381112192179); [+381.11.41.28.130](tel:+381114128130)
www.reklamnimaterijal.com

Tiraž:
50

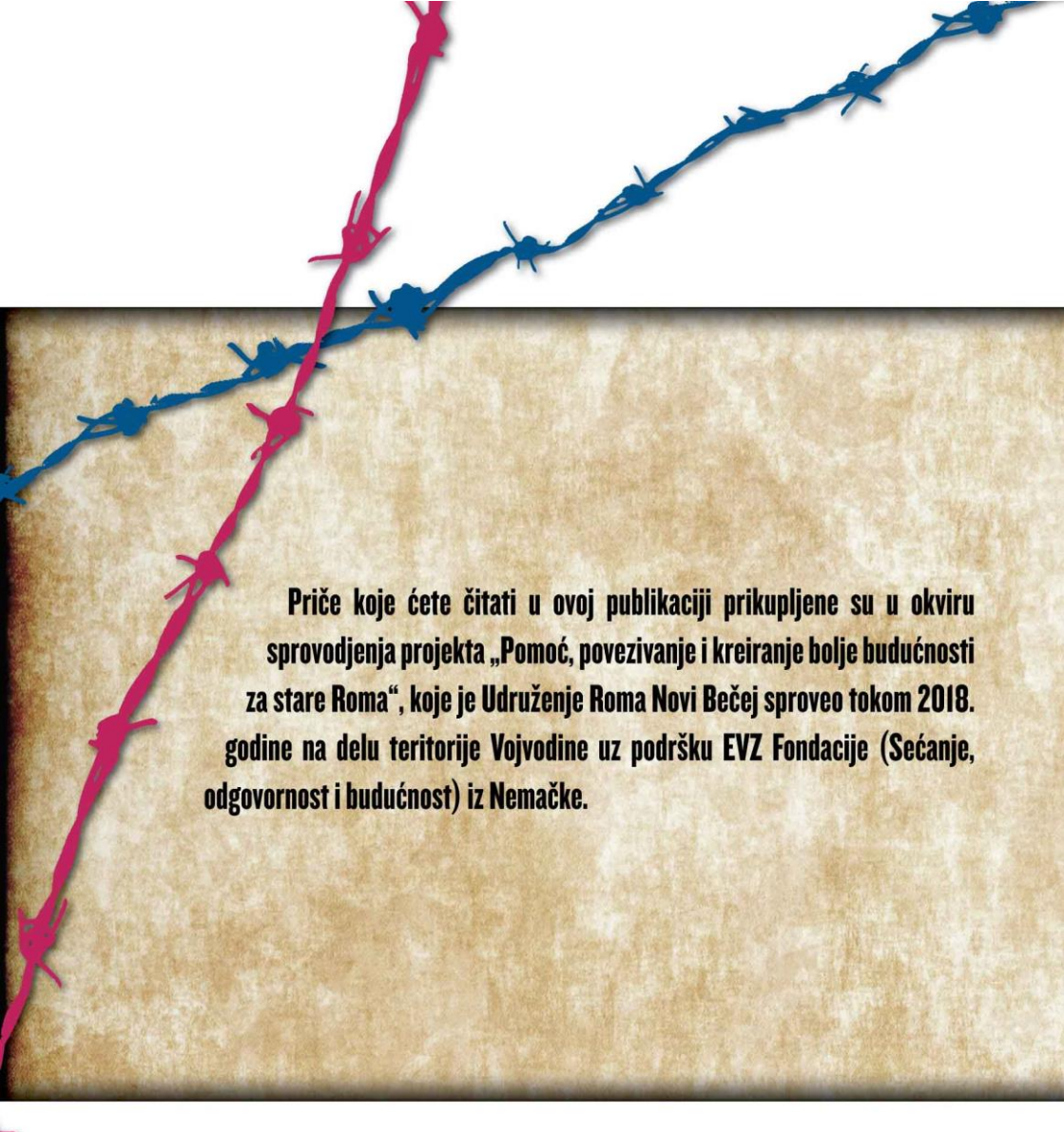

Priče koje ćete čitati u ovoj publikaciji prikupljene su u okviru sprovođenja projekta „Pomoć, povezivanje i kreiranje bolje budućnosti za stare Roma“, koje je Udruženje Roma Novi Bečej sproveo tokom 2018. godine na delu teritorije Vojvodine uz podršku EVZ Fondacije (Sećanje, odgovornost i budućnost) iz Nemačke.

evz FOUNDATION
REMEMBRANCE
RESPONSIBILITY
FUTURE

Ovaj projekat je podržala EVZ Fondacija

*Udruženje Roma
Novi Bečej*

SOS na jezicima nacionalnih manjina

Novi Bečej, 2018. godine